

HØRINGSUTTAELSE · 6. JUNI 2026

Revisjon av konsesjonsvilkår for Lærdalsvassdraget

*Noen hovedpunkter i Lærdal Elveeigarlags høringsuttalelse til Østfold Energis
revisjonsdokument av 15. januar 2026*

Fire hovedpunkter i høringsuttalelsen

1

Innledning

Bakgrunnen for saken, prosessen så langt, og hva Lærdal Elveeigarlag (LE) mener må ligge til grunn for revisjonen.

2

Krav om nytt manøvreringsreglement

8 konkrete, tallfestede krav til vannføring, driftsmåte og overvåkning i vassdraget.

3

Krav om overgangsbestemmelser

Hvorfor gamle, skreddersydde vilkår må videreføres til nye pålegg faktisk er på plass.

4

Bakgrunnen for kravene

Lærdalselvas status som nasjonalt laksevassdrag, bestandskrisen, årsakssammenheng og Østfold Energis brudd på gjeldende vilkår og avtaler.

Bakgrunnen for saken

ØEs revisjonsdokument

- NVE gjennomfører revisjon av konsesjonsvilkårene for Lærdalsvassdraget, blant annet etter krav fra LE (24. mars 2024).
- Østfold Energi (ØE) la frem sitt revisjonsdokument 15. januar 2026, som grunnlag for høringen.
- LE mener dokumentet er skrevet som et partsinnlegg for å sikre ØEs interesser – ikke et balansert grunnlag for revisjonsprosessen.

Parallelle prosesser

- Miljødirektoratet (MD) fattet 16.09.2025 et pålegg om tiltak til ØE («Påleggsvedtaket») – LE mener det er skuffende og uten reelle nye forpliktelser.
- LE har påklaget vedtaket til Klima- og miljødepartementet («Påleggsklagen»), og krav som ikke tas opp i revisjonen, videreføres der.
- LE krever at det legges til rette for en ny høringsrunde når grunnlaget for revisjonen er nærmere avklart.

Hva LE mener må ligge til grunn for revisjonen

Det må etableres en klar målsetning for arbeidet med elva:

Å bringe bestandene av laksefisk i Lærdalselva opp på et nivå hvor bærekraftig beskatning kan gjennomføres, så snart som mulig.

Utgangspunktet for revisjonen

Revisjonen skal gi et styrket vern for miljøet – ikke svekket, slik ØE legger opp til. Hensynet til bestandene veier tyngre enn hensynet til kraftproduksjonen.

Behov for moderne manøvreringsreglement

LE må pålegges et strengere manøvreringsreglement, ikke et mildere, slik ØE legger opp til.

Behov for overgangsbestemmelser frem til nye standardvikårshjemler faktisk tas i bruk

Revisjonen skal gi et styrket vern for miljøet – ikke svekket. Hensynet til bestandene skal som utgangspunkt veie tyngre enn hensynet til kraftproduksjonen.

DEL 2

Krav om nytt manøvreringsreglement

Åtte konkrete, tallfestede krav skal erstatte dagens uklare og til dels neglisjerte vilkår.

De åtte kravene – oversikt

1

Minstevannføring sommer: min. 25 m³/s ved Selthun (15.6–15.9)

2

Minstevannføring vinter: min. 10 m³/s ved Selthun/Byrkjo

3

Forbud mot døgnregulering – klare maksgrenser for endringstakt

4

Ny offentlig målestasjon ved Lo bru (sanntidsdata)

5

Stuvane kraftverk: tilbake til 40 m³/s-grensen om sommeren

6

Minstevannføring i bekkeinntak til Nivla (Dyrkoll/Gravdalen/Øydalen)

7

Krav om overvåkning, håndheving og varslingsplikt ved avvik

8

Stuvane-konsesjonen inkluderes i revisjonen om nødvendig

Krav 1–2: Minstevannføring sommer og vinter

1 Minstevannføring sommer

Krav: Minimum 25 m³/s ved Selthun i perioden 15. juni–15. september.

Begrunnelse: Sikrer nødvendig produksjonsareal (opptil ca. 100 000 m² mer vanddekt areal nedstrøms Stuvane) og muliggjør oppvandring gjennom flaskehalsene Selta-gjelet og Sjurhaugfossen, der oppgangen stopper under ca. 20 m³/s.

2 Minstevannføring vinter

Krav: Minimum 10 m³/s ved Selthun (evt. samlet Selthun/Byrkjo), aldri under 4 m³/s.

Begrunnelse: Nivået skal ikke være lavere enn det som opprinnelig ble avtalt i Lærdalsavtalen og forutsatt ved Stuvane-utbyggingen – en ensidig praksisendring fra ØE skal ikke svekke vernet.

Krav 3–4: Døgnregulering og måling

3 Døgnregulering og myke overganger

Krav: Planlagt, markedstilpasset døgnregulering skal ikke forekomme. Tallfestede maksgrenser for tillatt vannstandsending per time (5–13 cm/t, avhengig av årstid og lys).

Begrunnelse: Hindrer vilkårlig skjønnsutøvelse fra regulanten og dagens «skvalpekjøring». Grenseverdiene bygger på forskning (Bakken, Forseth & Harby 2016) og den velprøvde Surna-malen.

4 Ny målestasjon ved Lo bru

Krav: Permanent, offentlig sanntidsmåling av totalvannføringen i elva, inkl. restfeltet, tilgjengelig via NVE Sildre.

Begrunnelse: I dag finnes ingen målestasjon som fanger opp de nedre elvestrekningene der storparten av fiske og gyting skjer – uten den kan verken NVE, LE eller offentligheten kontrollere de faktiske forholdene.

Krav 5–6: Stuvane og Nivla

5 Stuvane kraftverk – tilbake til 40 m³/s

Krav: Stuvane skal kun kjøres i fisketiden når vannføringen ved Selthun er minst 40 m³/s i døgnmiddel. Den uautoriserte 25 m³/s-grensen annulleres.

Begrunnelse: Stuvane skulle være et rent vinterkraftverk. Grensen ble senket ensidig under gyro-perioden av de samme partene som avtalte utbyggingen – uten fiskerifaglig vurdering eller LEs godkjenning.

6 Minstevannføring i bekkeinntak til Nivla

Krav: Adaptiv minsteslipp fra bekkeinntakene Dyrkoll, Gravdalen og Øydalen: ca. 1600 l/s sommer, 189 l/s vinter.

Begrunnelse: I dag fraføres 60–70 % av vannet i sommerhalvåret uten minstevannføring. Nivla har stort gyte- og oppvekstpotensial for laks og sjøaure som i dag ikke kan utnyttes.

Krav 7–8: Kontroll og Stuvane-konsesjonen

7

Overvåkning og håndheving

Krav: ØE pålegges å etablere flere målepunkter, kontinuerlig registrere og dele måldata med NVE/LE, samt varsle umiddelbart ved avvik.

Begrunnelse: *Krav som ikke følges opp med måling og håndheving, blir erfaringsmessig ikke etterlevd.
Dagens reglementsformuleringer er utdaterte og må moderniseres.*

8

Stuvane-konsesjonen inn i revisjonen

Krav: Stuvane-byggekonsesjonen inkluderes i revisjonen dersom det er nødvendig for å vurdere og beslutte kravene ovenfor (jf. vannressursloven § 2, jf. § 29).

Begrunnelse: *En byggetillatelse for Stuvane kan ikke være til hinder for å gjennomføre de tiltakene som samlet sett er nødvendige for en miljøtilpasset konsesjonssituasjon i vassdraget.*

DEL 3

Krav om overgangsbestemmelser

Uten en overgangsordning kan selve revisjonen, i en langvarig periode, svekke vernet av fisken og fisket.

Hvorfor overgangsbestemmelser er nødvendig

Problemet

- Å innføre dagens standard konsesjonsvilkår er i seg selv ingen forbedring – det virker først når myndighetene faktisk bruker de nye påleggshjemlene. **Standardvilkår uten overgangsbestemmelser bryter med samfunnskontrakten og stortingsviljen bak konsesjonen fra 1966.**
- Forvaltningen mangler kapasitet til raskt å følge opp med individuelt tilpassede pålegg.
- Lærdalskonsesjonen fra 1966 har «skreddersydde» bestandsvilkår (pkt. 12, 13 og 15). Oppheves disse før nye pålegg er på plass, svekkes vernet i en lang overgangsperiode – med risiko for at det blir varig.

LEs krav

- Aktiv bruk av mulighetene for skjerpede krav i det nye manøvreringsreglementet (jf. krav 1–8).
- En overgangsbestemmelse som viderefører gjeldende punkter fra konsesjonsvilkårene – bl.a. plikten til klekkeri og utsetting av yngel, laksetrapper med telleapparat, kunstige flommer ved lav sommervannføring, og vedlikehold av terskler av hensyn til fisket.
- Hvert underpunkt oppheves først når det konkret erstattes av et nytt, tilsvarende pålegg – ikke automatisk ved innføring av standardvilkårene.

DEL 4

Bakgrunnen for kravene

Lærdalselvas status, bestandskrisen, årsakssammenhengen – og Østfold Energis brudd på gjeldende vilkår og avtaler.

Lærdalselva – et av Norges viktigste laksevasdrag

60–70 %

av lakseproduksjonen i hele Sognefjorden kom historisk fra Lærdalselva

35 MNOK

årlig omsetning knyttet til laksefisket (indeksregulert)

0,5–1 mrd

kroner i nåverdi av fiskeinteressene, avhengig av kapitaliseringsfaktor

Nasjonalt vernet: Lærdalselva er utpekt som nasjonalt laksevasdrag og Sognefjorden som nasjonal laksefjord (Lakseloven § 7a). St.prp. nr. 79 (2001–2002) og nr. 32 (2006–2007) forutsetter at bestandene beskyttes mot inngrep i vassdraget og fjordsystemet, og legger strenge føringer mot ytterligere kraftutbygging.

Avgjørende for konsesjonen: Ivaretagelsen av fisket var på 1960-tallet avgjørende for om det i det hele tatt skulle gis konsesjon til kraftutbygging i Lærdal, og styrende for innholdet i Konsesjonsvilkårene (St.prp. nr. 72, 1965–66).

Bestandene er i dag i en kritisk tilstand

7 000 → 700–1 300

Gjennomsnittlig årlig innsig av laks til Lærdalselva, fra 1960–1977 (før effektene av reguleringen) til 2017–2022.

≈ 70 % nedgang

Justert for effekten av lakselus og historisk sjøfiske: innsiget av laks til Lærdal er redusert i denne størrelsesorden sammenlignet med tiden før reguleringen.

Konsekvensen i dag: Laksefisket i Lærdalselva er stengt, og laksen er rødlistet. Utviklingen har forverret seg kontinuerlig over de siste 50 årene. Gytebestandsmål og høstingspotensial er klassifisert til «svært dårlig tilstand» for perioden 2015–2019 (Vitenskapelig råd for lakseforvaltning).

Miljødirektoratet bekrefter det kraftig endrede vannføringsregimet

-29%

Sommervannføring

*Redusert med ca. 20 m³/s ift.
før regulering*

+110%

Vintervannføring

*Økt fra 10 til 21 m³/s, som den
største enkeltendringen*

+17,3%

Vannføring i gyteperioden

*Gjennomsnittlig økning ift.
naturlig regime*

- Dette samsvarer med LEs egen analyse som er dokumentert i høringsuttalelsen. Årsvannføringen er omtrent uendret, men sommervannføringen — nettopp når fisk og yngel trenger vann mest — er markant lavere enn før reguleringen.
- Naturlige flommer er redusert, og vannføringen reduseres raskere enn ved naturlige forhold — nettopp det elveeierlaget og andre har dokumentert som «konsesjonsbrudd ved hurtig nedkjøring»

Avgjørende: Endringene i vannføringsregimet, sammen med fravær av naturlige flommer, påvirker sedimenttransport, hydromorfologi og biomasseproduksjonen av laksefisk direkte, også ifølge Miljødirektoratet

Årsakssammenheng: kraftvirksomheten er hovedårsaken

ØE hevder i revisjonsdokumentet at kraftvirksomheten ikke har hatt særlig negativ betydning for bestandene – uten å underbygge dette. LE mener det motsatte er godt dokumentert:

- Reguleringseffekter trekkes frem av Vitenskapelig råd for lakseforvaltning som en sentral påvirkningsfaktor for både laksebestand og økosystem.
- Vannkraft er vurdert til «moderat» effekt (kategori 2) på laksen, selv når gytebestandsmålet allerede er justert for regulert elv – dette tydeliggjør en vesentlig negativ påvirkning.
- Sjøfisket som historisk tok 80 % av laksen er opphørt – det tilsier at innsiget skulle vært høyere enn før utbyggingen, selv med dagens lakselusbelastning.
- Fraføring av vann, fravær av flommer, nedpakking av elvebunnen, raske vannføringsendringer og endrede temperaturforhold er typiske, dokumenterte reguleringseffekter i Lærdalselva.
- NVEs egen prioritering av vassdragskonsesjoner (2013) klassifiserer Lærdalselva til verdi 4 – «stor påvirkning» av vannkraft på fisk og fiske.

Østfold Energis brudd på vilkår og avtaler – noen eksempler

Uautoriserte utbygginger

Nye anlegg (Mørkedøla, Gravdalen) er gjennomført uten LEs forhåndsgodkjenning, i strid med Lærdalsavtalen.

Produksjon over avtalt maks

Produksjon overstiger jevnlig den avtalte maksimalgrensen på 24 m³/sekund, uten dokumentert godkjenning fra LE.

Stengt fisketrapp siden 90-tallet

Trappen i Svartegjel er ikke gjenåpnet – det viktigste kompensasjonstiltaket er ikke levert på 30 år.

Stuvane-avvik

Sommergrensen for drift senket ensidig fra 40 til 25 m³/s, Byrkjo-luken fjernet, og målepunkt for minstevannføring flyttet – uten godkjenning.

Løpende døgnregulering

Planmessig «skvalpekjøring» for å utnytte kraftpriser, til tross for uttrykkelig forbud mot utpreget døgnregulering.

Terminert samarbeid

ØE har avsluttet samarbeidet med LE, herunder stanset finansiering og kastet LE ut av klekkeriet i Lærdal.

Nærmere om bruddene: dokumentert i egne målinger

Døgnregulering og overproduksjon

LEs egne målinger (bl.a. desember 2012 og januar 2026) viser tydelige, gjentatte opp- og nedkjøringer på flere m³/s i løpet av få timer – «skvalpekjøring».

Samme figurer viser at produksjonen i perioder ligger mer enn 20 % over den avtalte maksimalgrensen på 24 m³/sekund gjennom hele måneder – ikke bare unntaksvis ved flomfare, slik ØE hevder.

ØE har ikke kunnet dokumentere at LE noensinne har godkjent overproduksjonen.

Stuvane og sedimentering

Stuvane skulle være et rent vinterkraftverk. Sommerdriftsgrensen ble ensidig senket fra 40 til 25 m³/s, uten fiskerifaglig vurdering eller LEs godkjenning.

Sideløpet ved Byrkjo ble stengt og luken fjernet – i strid med Konesjonsvilkårene – og minstevannføringsmålingen ble deretter flyttet til nedstrøms Stuvane.

Reguleringen har ført til betydelig redusert elve-uttransportering av masser, noe som resulterer i tilsvarende øket sedimentering/ «nedpakking» av elvebunnen – vedlikeholdsflommene er regulert vekk. - ØEs fremstilling av dette temaet er klart misvisende.

Konsekvens: avvikene forsterker belastningen på fisken

Startpunktet for revisjonen: LE krever at revisjonen tar utgangspunkt i det som rettslig følger av, eller er forutsatt ved, de historiske konsesjonene og avtalene – ikke i den praksis ØE ensidig har etablert over tid. At regulanten i praksis har gått utover det som var fastsatt/forutsatt, skal ikke svekke utgangspunktet for vurderingen.

Økonomisk skjevhet: Kraftutbyggingen har vært et økonomisk eventyr for ØE – investeringene er for lenge nedbetalt, og anleggene representerer i dag verdier for mange milliarder kroner. For miljøet, fisken og fisket er virkeligheten motsatt: store verdier er tapt, og ytterligere risiko for tap foreligger. Denne skjevheten bør utjevnes gjennom nye, forpliktende vilkår.

OPPSUMMERING

LEs krav til NVE

- 1 Legg til grunn Høringsuttalelsen av 6. juni 2026 som LEs endelige krav i revisjonssaken.
- 2 Fastsett et nytt, tallfestet og etterprøvbart manøvreringsreglement i tråd med krav 1–8.
- 3 Innfør overgangsbestemmelser som hindrer at revisjonen i en (lang)varig overgangsperiode svekker dagens vern.
- 4 ØEs kraftvirksomhet er hovedårsaken til bestandsnedgangen.
- 5 Stuvane-konsesjonen må inkluderes i revisjonssaken hvis dette er nødvendig for å kunne gjennomføre kravene.
- 6 Behov for uavhengig, transparent vurdering av årsakssammenheng og forholdsmessighet etter 50 år med kraftvirksomhet og dokumenterte konsesjonsbrudd.